

UDK 581.9: 582.952.82 (497.1)

BRANIMIR PETKOVIĆ, BUDISLAV TATIĆ, PETAR MARIN, MIRJANA ILIJIN–JUG
NOVO NALAZIŠTE SRPSKE RAMONDIJE (*RAMONDA SERBICA* PANČ.)
U KLISURI CRNE REKE DESNE PRITOKE IBRA

Institut za botaniku i botanička bašta, Prirodno–matematički fakultet, Beograd

Petković, B., Tatić, B., Marin, P., Ilijin–Jug, M. (1986): *Eine neue Fundort serbischen Ramonda (Ramonda serbica Panč.) in Schlucht Crna Reka rechts Nebenfluss des Ibar.* – Glasnik Instituta za botaniku i botaničke bašte Univerziteta u Beogradu, Tom XX, 65–69.

In Floristic – und Vegetationserforschungen Schluchten und Canyonen des Fluss Ibar wir fanden in der Schlucht Crna Reka rechts Nebenfluss des Ibar, nahe Monaster Crna Reka, serbische *Ramonda*. Diese ist neue Fundort für S.R. Serbia.

Schlüsselwort: Areal, neue Fundort, endemische Art, terciar relict, Anabiosa.

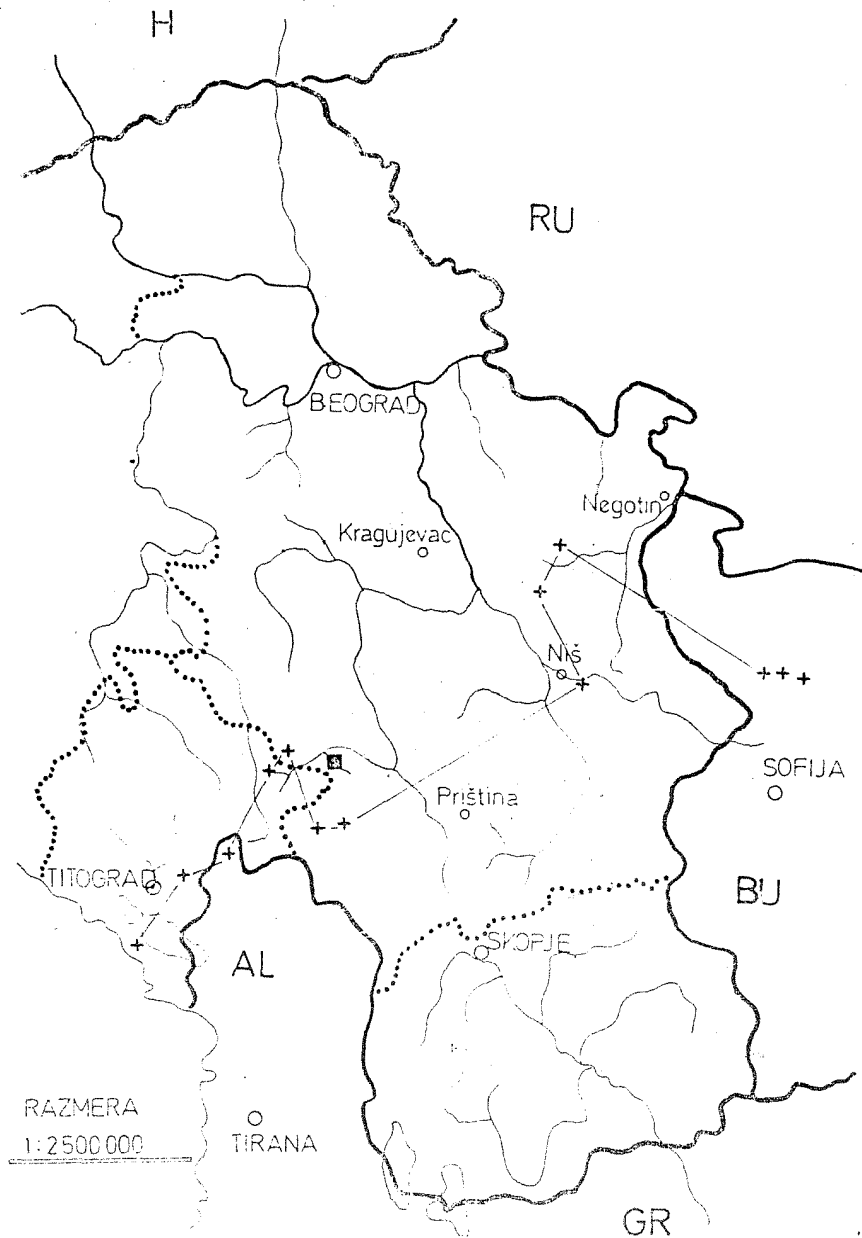
Ključne reči: Areal, novo nalazište, endemična vrsta, tercijerni relict, anabioza.

UVOD

Istražujući floru i vegetaciju klisura i kanjona jugozapadne Srbije (reke Ibra i njegovih pritoka) našli smo (1985) srpsku ramondiju (*Ramonda serbica* Panč.) u klisuru reke Godulje. To nas je navelo da ovu endemo–reliktnu vrstu istražimo u celom toku Ibra i njegovih pritoka. Iskoristili smo u jesen 1986 (oktobar) povoljne uslove (nizak vodostaj nakon tromesečnog sušnog perioda) da istražimo pre svega Ibar a potom i njegove pritoke, koje dosad nismo istražili na potezu od Rožaja do Ribarića.

REZULTATI I DISKUSIJA

Kanjon Ibra nizvodno od Rožaja je impozantan sa usećenim stenovitim i strmim obalama, delimično obraslih vegetacijom. Na ovom delu kanjona ramondiju nismo našli. Istovremeno smo obišli klisure svih pritoka Ibra. Pored dosad poznatih nalazišta ramondije u klisuri Godulje (Petković, Tatić *et al.*, 1985) i Bukovičke reke

Sl. 1. – Karta sa linijom severne granice srpske ramondže i novo nalazište u klišuri Crne Reke (kvadrat).

Karte mit Linie des nord Granze von serbische Ramonda und neue *Fondort* in der *Schlucht* Crna reka (quadar).

(Petković, Tatić *et al.*, 1986) od ostalih pritoka smo ramondiju našli još jedino u klisuru Crne Reke u neposrednoj blizini manastira Crna Reka (Sl. 1).

Crna Reka, desna pritoka Ibra, izvire ispod Mokre Planine (1726 m) i teče u dužini od oko 12 km. Kod Ribarića se uliva u Ibar. U gornjem toku se probija između Oklačke glave i Mokre planine, ne gradeći veće useke, sa blagim pošumljenim stranama (bukova šuma) u dužini od oko 5 km. U srednjem toku reka počinje da gradi manje useke (Žabarska klisura) a na udaljenim stranama od teke ima strmih litica. Na oko 6,5 km od izvorišta u srednjem toku Crna reka ponire i kao ponornica teče u dužini 3–4 km da bi se na oko 1 km od manastira Crna Reka nizvodno opet pojavila i do ušća u Ibar tekla (oko 2 km) površinski. Poniranje vode Crne Reke je primetno jedino u vreme suša (jer je poniranje sporo) dok u normalnim godinama voda delom ponire a većim delom teče površinski.

U srednjem toku Crne reke, kod mesta Izbeg, tamo gde reka gradi velike useke i gde je dosta nepristupačna, nalazi se manastir Crna Reka (nadmorska visina 1286 m).

Manastir Crna Reka je izuzetan istorijski spomenik, jedinstven u celom svetu. Priljubljen je uz šurovu liticu leve obale reke. Povezan je sa desnom obalom preko malog drvenog mostića. Potiče iz XIII veka. Prostorije manastira i crkvice, sa veoma vrednim freskama, su smešteni u pećini. Iznad samog manastira uzduže se ogromna stena visine od preko 50 metara. Na toj steni desno od manastira našli smo ramondiju. Ona se na steni penje do visine od oko 20 metara, gradeći veoma interesantne zajednice. Uzvodno od manastira smo ramondiju našli još na 2–3 stene. Nizvodno od manastira smo je nalazili na stenama koje su od reke udaljene oko 20–30 m sa severne strane u senci bukove šume. Tu je ramondija jako brojna i u zajednici sa šumskim vrstama. Dalje nizvodno do ušća Crne Reke u Ibar nema strmih useka već su obale blage i pošumljene te tako i ne postoje uslovi za ramondiju.

S obzirom na nadmorsku visinu nalazišta (oko 1300 m) i izraženu kontinentalnu klimu, koja na ovom delu prelazi u visijski, sa dosta taloga, *Ramonda* cveta dosta kasno (juli–avgust). Jedan primerak u cvetu smo našli čak polovinom oktobra. Ovakvi uslovi omogućavaju da *Ramonda*, na ovom nalazištu (pa i šire u slivu Ibra) ne dolazi u stanje anabioze. Naime, polovinom oktobra posle tromesečnog sušnog perioda *Ramonda* je izgledala sveža i u punoj vegetaciji.

Ova pojava ukazuje na važnost mikroklimatskih uslova i njihov značaj za razvoj pojedinih vrsta. Te specifične uslove, naročito u pogledu vlažnosti, ramondiji omogućavaju pre svih mahovine. Naročito brojna i dominantna je vrsta *Neckera crispa* koja prekriva celu stenu. Pored mahovina u nekim sastojinama (na steni iznad manastira) srećemo dosta brojno prisustvo paprati od kojih se svojom brojnošću i socijalnošću posebno ističe *Polypodium vulgare* (*Musco–Polypodio–Ramondaetum serbicae* prov.).

Na stenama pored manastira *Ramonda* gradi zajednice sa *Edraianthus–tenuifolius* i *Sesleria tenuifolia* (*Edraiantho–Seslerio–Ramondaetum serbicae* prov.).

Nizvodno od manastira, na stenama koje su u senci visokih bukvi i udaljene 20–50 metara od korita reke, zabeležili smo zajednicu ramondije sa šumskim vrstama *Galium silvaticum*, *Aruncus silvester*, *Veronica urticifolia*, *Oxalis acetosella*, *Lactuca muralis*, *Valeriana officinalis* i dr. (*Valeriano–officinale–Galio–Ramondaetum serbicae* prov.).

ZAKLJUČAK

Otkriće i opis vrsta roda *Ramonda* P a n ċ. su podstakla veći broj istraživača koji su se bavili proučavanjem ovih vrsta (K o š a n i n, 1921, 1939; S t e f a n o v i G e o r -

gijev, 1937; Jovanović—Dunjić, 1956; Micevski, 1956; Tatić i Stefanović, 1976; idr.).

U vremenskom rasponu od otkrića i opisa *Ramonda-e* (Pančić, 1974) pa do danas (1986) bilo je više istraživača koji su novim nalazištima *Ramonda-e* upotpunjavali kartu areala ovih vrsta na Balkanu, u okviru postojećeg areala ili njegovim proširenjem (Rohlena, 1942; Stefanović i Georgijev, 1937; Micevski, 1956; Voliotis, 1981; Pulević, 1983; Petković *et al.*, 1985, 1986).

Zato smatramo da novo nalazište *Ramonda serbica* Panč. u klisuri Crne reke predstavlja značajan podatak u proširenju areala ove vrste u Srbiji i na Balkanu.

LITERATURA

- Adamović, L. (1909): Die Vegetationverhältnisse der Balkanländer. — Leipzig.
- Janković, M., Stevanović, V. (1981): Prilog poznavanju fitocenoza sa srpskom ramondijom (*Ramonda serbica* Panč.) u klisurama severnih ogranaka Šarplanine. — Ekologija, Vol. 16, No. 1, 1—34.
- Jovanović—Dunjić, R. (1956): Fitocenoze ramondija u Srbiji. — Godišnjak biol. Instituta (Sarajevo), V (1—2), 257—270.
- Košanin, N. (1921): Geografija balkanskih ramondija. — Glas Srpske Kraljevske Akademije, CII, Prvi razred 43.
- Košanin, N. (1939): Građa za biologiju *Ramondia Nathaliae*, *Ramondia serbica* i *Ceterach officinarum*. — Spomenik Srpske Kraljevske Akademije, LXXXIX, Prvi razred 20.
- Lakušić, R. (1968): Planinska vegetacija jugoistočnih Dinarida. — Glas. Republ. zavoda za št. prirode — Prirodnjačkog muz. (Titograd), 1, 9—77.
- Micevski, K. (1956): Eine Überprüfung der Verbreitungsgebiete von *Ramonda nathaliae* Panč. et Petrović und *Ramonda serbica* Panč. in Mazedonien und eine Zusammenfassung der charakteristischen Merkmalen der beiden Arten. — Ann. philos. Univ. (Skopje), 9, 121—142.
- Pančić, J. (1874): Flora Kneževine Srbije. — Beograd.
- Pančić, J. (1884): Dodatak flori Kneževine Srbije. — Beograd.
- Petković, B., Marin, P., Tatić, B., Stefanović, M. (1985): Novo nalazište srpske ramondije (*Ramonda serbica* Panč.) u klisuri reke Godulje leve pritoke Ibra. — Glas. Inst. za bot. i botaničke bašte Univ. u Beogradu, Tom XIX, 169—174.
- Petković, B., Tatić, B., Marin, P., Ilijin—Jug, M. (1986): Novo nalazište srpske ramondije (*Ramonda serbica* Panč.) na severoistoku Crne Gore. — Glas. Republ. zavoda za št. prirode — Prirodnjačkog muzeja, Titograd.
- Petrović, S. (1885): Ramondija u Srbiji. — Glasnik Srpskog učenog društva, (Beograd), 62.
- Pulević, V., Lakušić, R. (1983): Florističke zabilješke iz kanjona rijeke Cijevne (Crna Gora). — Glas. Republ. zavoda za št. prirode — Prirodnjačkog muz. (Titograd), 16, 15—26.
- Pulević, V. (1983): Zaštićene biljne vrste u SR Crnoj Gori. — Glas. Republ. zavoda za št. prirode — Prirodnjačkog muz. (Titograd), 16, 33—54.
- Rohlena, J. (1942): Conspectus Florae Montenegroinae. — Preslia, (Praha), 20—21.
- Stefanov, B., Georgijev, T. (1937): *Ramondia serbica* v Blgarija. — Godišnjak na Sof. Univ. Agri.—lesov fak., 2, Sofija.
- Tatić, B., Stefanović, M. (1976): Hemijska analiza staništa vrste roda *Ramonda* Rich. u Jugoslaviji. — Glasnik Instituta za bot. i botaničke bašte Univ. u Beogradu, XI, (1—4), 127—131.
- Velčev, V., Jordanov, D., Gančev, S. (1973): Proučavane na *Ramonda serbica* Panč. v Bulgarija. — Bgl. Akad. na naukite, Izvest. na Bot. Inst. (Sofija), XXIV, 139—167.
- Voliotis, D. (1981): Neue und seltene Taxa für die griechische Flora aus dem Voras—Gebirge, VI. — Botanika Chronika, 1:115—123.

Zusammenfassung

BRANIMIR PETKOVIĆ, BUDISLAV TATIĆ, PETAR MARIN, MIRJANA ILIJIN—JUG

**EINE NEUE FUNDORT SERBISCHEN RAMONDA (RAMONDA SERBICA PANČ.),
IN SCHLUCHT CRNA REKA RECHTS NEBENFUSS DES IBAR**

Institut für Botanik und Botanischer Garten,
Naturwissenschaften—mathematischen Fakultät, Beograd

Serbische Ramonda (*Ramonda serbica* Panč.) und *Ramonda nathaliae* Panč. et Petrović sind endemo-relicte Arten in Balkan flora. *Ramonda serbica* Panč. überlebte Eiszeiten in Pleistozen und heute lebt nur auf Kalksteinige Standorten. Kennenlerhen des Areal dieser Art ist erste Stufe in Erforschungen ihre Anatomie, Morfologie, Ekologie, Horologie u a. Lokalitat nahe des Monaster Crna Reka ist sehr interessant und representiert sehr wichtige Punkt für weitere Erforschungen.